

1. G. Clauss—H. Hiebsch: Gyermekpszichológia. Akadémiai Kiadó. Bp. 1964.
2. Tanterv és utasítás az általános iskolák számára. Bp. 1963.
3. Tibanyi Andor: A tanulók aktivitását serkentő tényezők az általános iskola alsó tagozatában. Tanulmányok a neveléstudomány köréből. Akadémiai Kiadó. Bp. 1961.
4. Kelemen László: A pedagógiai kísérletezés néhány elvi kérdése. Társadalmi Szemle. 21. évf. 1966. március.
5. Rabb Ferencné: Népdalok pontozott negyed ritmusokkal. Pécsi Tanárképző Főiskola. Módszertani Kiadványok. 7. sz.
6. Zukovits Imre: A cselekedtetés, a szemléletesség, az érzelmi motiváció és a gyakorlati foglalkozások. Munka és Iskola. 1965. október.
7. Zukovits Imre: A játékosság, a cselekedtetés, az érzelmi motiváció és az iskolai oktatás. Művelődési Tájékoztató. Pécs, 1966. február.

BOKOR ISTVANNÉ
Esztergom, Tanítóképző Intézet

Csoportfoglalkozás a 2. osztályban a nyelvtan-helyesírás órán

Nyelvtan-helyesírási óráimon igen gyakran alkalmazok csoportfoglalkozást.

Felmérések alkalmával minden tanulómról feljegyzést készítek az eredmények és hiányosságok feltüntetésével. A házi feladatban előforduló hibákat is feljegyzem. Az így gyűjtött adatok alapján szervezem meg a csoportmunkát. Azokat a csoportokat, amelyek önállóan tudnak dolgozni, természetesen a tananyaghoz kapcsolódó nehezebb feladatok megoldásával bízom meg. Akik segítségre szorulnak (gyengébb, sokat mulasztott, hátrányos helyzetben levő tanulók), azokkal addig foglalkozom, amíg szükségessé nem látszik, majd az óra további részében önálló munkára térnek át.

Év elején csak néhány percesek az önálló munkák, később a tanulók fejlődésével egyre bővülnek.

Az alábbiakban egy *nyelvtan-helyesírási gyakorló órát* ismertetek, ahol csoportmunkát is beiktattam. Azért éreztem ezt szükségesnek, mert egyes tanulóknál a mondatok helyesírásával kapcsolatosan több esetben bizonytalanságot tapasztaltam. Felmérés után a helyesírási munkanapló adatai a következő képet mutatták:

Tipikus hibák: A mondatvégi írásjeleket elhagyják; mondathatárok megjelölése hibás; a mondatok logikai sorrendjének megállapítása bizonytalan; kibővített mondatoknál a bővítmények megválasztása több tanulónál helytelen.

Egyéni hibák: Kis kezdőbetű írása a mondat elején; kérdőjel hiánya a mondat végétől; összekevert szavakból értelmes mondatok kialakítása nem sikerül.

Az összegyűjtött hiányosságok figyelembevételével a témakör szabad anyagú *gyakorló óráját* (9. óra) a következőképpen terveztem meg.

Anyag: *A mondatokról tanultak gyakorlása.*

Feladat:

a) Az írás és a beszéd tagoltságával kapcsolatos ismeretek gyakorlása, a helyesírási készség fejlesztése, az élőbeszéd értelmességének megalapozásával. Fogalmazás előkészítése, mondatalkotással (Kollektív és önálló munka.).

b) Segíts szüleidnek a házimunkában!

1. Házi feladat ellenőrzése (Tankönyv 17. old. 5. gyakorlat: mondatok kiegészítése a zárójelben levő szavakkal.) Mennyiségi, néhány tanulónál minőségi ellenőrzést végeztem. Az előforduló hibákat táblánál javíttattam, azokkal a tanulókkal, akik azt elkövették.
2. Hogy ezek és hasonló hibák ne forduljanak elő, ma gyakoroljuk, amit a mondat helyesírásáról tanultunk.
3. A szükséges elméleti ismeretek felidézése gyakorlati példákkal, kollektív munka keretében. (Erre a kollektív munkára azért volt szükség, hogy az elméleti ismeretek kapcsán az előforduló típushibákat javíttassam és előkészítsem a tanulókat a csoportmunkák önálló elvégzésére.)

Segíts szüleidnek c. képet feltettem a táblára. (Házimunkát végző gyerekeket ábrázol a kép.) Elneveztük a képen látott szereplőket, beszélgettünk a képről. Milyen házimunkát végez Kati? Pista mit segít édesanyjának? Te milyen házimunkában segítesz szüleidnek? (Nevelési cél.)

Mondjatok mondatokat Katiról és Pistáról! (Mondatok meghallgatása.) Mielőtt közöltétek a mondatokat, mit csináltatok? (Gondolkodtunk.)

(A gondolkodó gyermek képének elhelyezése a táblán.)

Ti most hogyan fejeztétek ki gondolataitokat? (Beszéddel.)

(A beszélő gyermek képének elhelyezése a táblán.)

Pista, aki most hiányzik, levélben küldte el üzenetét, ő hogyan fejezte ki, amit közölni akart? (Írással.)

(A levél elhelyezése a táblán.)

Gondolatainkat legtöbbször hogyan fejezzük ki? (Beszéddel és írással.)

Amiket a képről mondtunk, és amiket Pista írt levélben, miknek nevezzük? (Mondatoknak.)

Ma sokat olvastam. [Mondat elhelyezése a táblán (applikáció)].

Olvassuk el a mondatot! (Pista leveléből való.) Mit fejez ki ez a mondat? (Egy gondolatot.)

Milyen betűvel kezdjük a mondatot? (Nagybetűvel.)

Írjuk át pirossal a mondatkezdő nagybetűket! Milyen mondatvégi írásjeleket ismeresz? (. ! ?) (applikálása)

Mondj mindegyikre mondatot! Ügyelj a helyes hangsúlyra! (Olvasási koncentráció.)

Hogyan kell gondolatainkat közölni? (Bátran, értelmesen.)

Mikor lesz beszédünk és írásunk értelmes? (Ha gondolatainkat helyes sorrendben közöljük.)

Az almaszedés című képsor illusztrációit a tanulók a táblánál logikai sorrendbe rakták. Megállapították, mi történt először, másodszor stb. A képekről alkotott mondatokat elmondattam összefüggően.

A mondatok helyes sorrendje a következőképpen alakult. (Fogalmazás előkészítése.)

- Megérett az alma. (1. kép)
- A gyerekek leszedték a fáról. (2. kép)
- Bevitték a kamrába. (3. kép)
- Óvatosan szétrakták a polcokon. (4. kép)

Hányféle mondatot ismertünk meg? (Rövid mondat, bővített mondat.)

Juliska öntöz. (A mondat applikálása.)

Olvassuk el a táblára helyezett mondatot! Bővítsük a mondatot (mit?) kérdésre felelő szóval!

Juliska virágot öntöz.

4. A csoportmunka.

Az osztályközösséget ezen az órán három csoportra osztottam. A csoportok szervezése a helyesírási napló feljegyzései alapján történt. Figyelembe vettem az óra elején tapasztalt hiányosságokat is. Az egyes csoportokat külön-külön oszlopokba ültettem.

Az *első csoportba* azok a tanulók kerültek, akiknél a mondatok helyesírásában kevesebb hiba fordult elő. Ők bonyolultabb feladatok önálló megoldására is képesek voltak. Náluk a hiányos mondatok kiegészítésében láttam bizonytalanságot.

Csoportmunka beindítása előtt közöltem az önálló munka célját. A táblára előre felírt anyag megoldásához utasítást adtam. Ebben a csoportban az osztály 50 %-a dolgozott.

Az *első csoport* önálló munkája: (Szöveg a táblán. Környezetismereti koncentráció.)

- _____ vízzel megmosta. (milyen?)
- _____ almát vett. (ki?)
- _____ megette a gyümölcsöt. (hogyan?)

(A tanulók által kiegészítésre kerülő szavak: Tiszta, Kati, József.)

Utasítás az önálló munkához: A táblán levő hiányos mondatokat egészítsétek ki a kérdő szavak segítségével! Utána számokkal jelöljétek a helyes sorrendet.

Szándékosan választottam ilyen hiányos mondatokat, ahol a mondatkezdő nagybetű mellett a bővítmények helyes megválasztását is gyakorolták.

A *második csoportban* azok a tanulók dolgoztak, akik összekevert szavakból értelmes mondatokat nehezen tudtak kialakítani. A csoportmunka beindítása előtt az önálló feladat első sorát közösen oldottuk meg azért, hogy a megoldás menetét minden tanuló világosan értse, majd megjelöltem a további munkájuk célját. Ebben a csoportban az osztály 31 %-a dolgozott.

A *második csoport* önálló munkája: (Szöveg a táblán. Környezetismereti koncentráció.)

egészséges érett Az gyümölcs
gyümölcsöt Csak egyél megmosott
ettél gyümölcsöt tegnap Milyen

A tanulók által összeállítandó mondatok:

Az érett gyümölcs egészséges.
Csak megmosott gyümölcsöt egyél!
Milyen gyümölcsöt ettél tegnap?

Utasítás az önálló munkához: A táblán levő szavakból állítsatok össze három értelmes mondatot. Egy-egy mondat szavait külön sorba írtam. A mondat kezdő szavát nagybetűvel jelöltem. Írjátok le a mondatokat! A mondatvégi írásjeleket pótoljátok!

A harmadik csoporttal közvetlenül foglalkoztam. Célom az volt, hogy a súlyos helyesírási hibákat egyénenként korrigáltassam. Ebben a csoportban azokkal a tanulókkal dolgoztam, akik mulasztásaik miatt lemaradtak társaiktól és azokkal, akiknek gyenge a helyesírásuk. A csoport létszáma az osztály 19 $\frac{1}{10}$ -át tette ki.

Közöltem a foglalkozás célját: Azért, hogy a mondatok írásában előforduló hibákat kijavítsuk és a sok mulasztás miatt történt lemaradást pótoljuk, mi együtt gyakorolunk.

A csoport első feladata az volt, hogy a táblára előre felírt szövegből a mondatokat ismerjék fel, jelöljék a mondatkezdő nagybetűt és pótolják a mondatvégi írásjeleket.

A harmadik csoport közvetlen munkája: Szöveg a táblán. Környezetismereti koncentráció.

gábor iskolába siet hány óra lehet vigyázz,
mert jön egy autó

Olvassátok el a szöveget! Melyik lesz az első mondat? Mi a hiba a mondatban? Írd át pirossal a mondatkezdő betűt! Milyen írásjelet tesz el a végére? Olvasd el hangsúlyosan az első mondatot! (Következő két mondatot is javítottam. Mind a három mondatot elolvastuk közösen. Ügyeltünk a helyes hangsúlyra. Kapcsolatok az elméleti ismeretekkel.)

A csoport második feladata az volt, hogy összekevert szavakból egy értelmes mondatot írjanak.

tűzhelyen vacsorát Édesanya főz a (Táblánál közösen.)

Önálló munka: A mondatot bővítsétek mikor? kérdésre felelő szóval, és önállóan írjátok le a füzetbe az így kapott mondatot!

5. A csoportok munkájának ellenőrzése csoportvezetők segítségével történt. Minden csoportból egy tanuló felolvasta az önálló munkáját. Megbeszéltük a helyes eredményt, amelyet — előre elkészített kartonlapon — felraktam a táblára.

A tanulók önmaguk is ellenőrizhették munkájukat összehasonlításal. Aláhúzták az előforduló hibákat, ezt a csoportvezetők ellenőrizték is. Minden egyes csoportnál az előforduló hibákat szóban javítottam. Utasítást adtam az írásbeli javításokra.

Önálló munka: Kitettem a cinke képét a táblára. Az első és a második csoport tagjai mondatokat gondoltak ki a cinkéről. (!? — mondatokat.)

Eközben a harmadik csoport munkáját is ellenőriztem. (Önálló munkájukban hiba nem volt.)

6. Tollbamondással folytattuk a munkát. (Osztálymunka.) A cinkéről gyűjtött mondatokat meghallgattam, kiválasztottuk a legmegfelelőbbeket. Megbeszéltük a helyesírási tudnivalókat. (A tollbamondás szövege.)

A cinke hasznos madár.
Mit pusztít?
Gyűjts télire madáreleséget!

7. Az órán végzett munkát értékeltem (Egyéni és csoportmunka.) Megjelöltem, hogy kik dolgoztak hibátlanul és kik milyen jellegű hibát követtek el. Az első és második csoportból 1–2 tanuló dolgozott hibásan, a harmadik csoportból hibátlanul dolgozott mindenki.

Ezen az órán az osztály 93 %-a hibátlanul végezte el kapott önálló feladatát.

CSILLIK LÁSZLÓ
Szeged, Tanárképző Főiskola

Korszerű utakon a történelem tanításában

Ismereteseek azok a nehézségek, amelyek a történelmi ismeretszerzésben fennállnak, s amelyeket több kitűnő tanulmány elemzett.* ** E nehézségek abból adódnak, hogy a történelem konkrétuma, a történelmi valóság *a múlt*, amelynek tényei közvetlenül többé nem szemlélhetők. Ezért a közvetlen szemléletnyújtás tárgyunk tanításában csak igen komoly megkötöttséggel lehetséges. Márpedig a történelmi megismerésben is az eleven szemléletből kell kiindulnunk, hogy azután a megfelelő elemzések, gondolkodási műveletek útján eljussunk azokhoz a lényegi elvonatkoztatásokhoz, törvényszerűségek felismertetéséhez, amelyek a tulajdonképpeni történelmi ismereteket jelentik.

Megteremteni a konkrét és absztrakt egységét tárgyunk ama sajátossága ellenére, hogy a konkrét a maga valóságában többé meg nem ragadható, hogy a konkrét is csak absztrakció útján, fogalmi síkon, közvetett módon, reprodukcióval jeleníthető meg: *ez a történelemtanítás legnagyobb nehézsége.*

E nehézségek leküzdését hátráltatta az a tény, hogy megfelelő szemléltető eszközök sem álltak eddig tanáraink rendelkezésére, sőt nagyrészt ma is még csak előkészületben vannak.

Amikor a történelemtanítás korszerű „hogyan”-járól beszélünk, a Tanterv és Utasítás sokat vitatott, és — bár félreérthetetlen —, sokak által mégis félreértett didaktikai elképzelését kell ismételten idéznünk: „Az általános iskolai történelemtanítás az előtte álló oktatási-nevelési feladatokat a tanulók életkorával összhangban álló pedagógiai gyakorlattal valósítja meg. Ennek érdekében a ... történelemtanítás didaktikai jellegét mindvégig, de differenciáltan az olvasmányos (*eseményes, elbeszélő, leíró, szemléletes, érzelmet és értelmet megragadó és aktivizáló*) előadásmód határozza meg.” Tehát egyáltalán nem az ún. olvasmánytárgyalásról van szó mint az új, „korszerű” módszerről, hanem a történelmi élménynyújtás, a múlt megjelenítésének tökéletesebbé tételéről. Arról van szó, hogy a közvetlen szemléletnyújtás lehetőségeit kell maximálisan megragadnunk, az első, az érzékszervi jelzőrendszer részvételét, működését kell biztosítanunk a tanulók ismeretszerzésében, anélkül, hogy az érzéki megjelenítés hangsúlyozásával eljessenek vagy kevésbé becsülnénk a tanár színes, eleven szóbeli szemléletnyújtását, a

* Veress Judit: Az oktatás folyamata és módszerei az általános iskolai történelemtanításban — KPTI;

** Köves Károly: A szemléltetés kérdései a történelemtanításban — Történelemtanítás, 1962/2—3.